

8. Кампо В. М., Пижник П. Р., Шльоер. Становлення нового адміністративного права України: Науково-популярний нарис / За заг. ред. В. М. Кампо. — К.: Юрид. кн., 2000. — С. 41.
9. Скакуш О. Ф. Теория государства и права: Учебник. — Х.: Консум, 2000. — С. 335.
10. Александров Н. Г. К вопросу о роли договора в правовом регулировании общественных отношений // Ученые записки ВЮИП. — М., 1947. — С. 41–42.
11. Петров Г. И. Вказ. твір. — С. 57.
12. Демин А. В. Нормативный договор как источник административного права // Государство и право. — 1998. — № 2. — С. 15.
13. Скакуш О. Ф. Вказ. твір. — С. 335.
14. Марченко М. П. Основные источники англосаксонского права: понятие, прецедент // Вестник Московского университета. Сер. 11. Право. — 1999. — № 4. — С. 30.
15. Туманов В. А. Роль судебной практики в развитии судебного права // СССР–Франция: Социологический и международный аспект сравнительного правоведения. — М., 1987. — С. 36–37.
16. Кампо В. М., Рижков Г. В. Адміністративні суди: важка дорога до інституціоналізації // Права держава: Щоденник наук. праць. — К., 1998. — Вип. 9. — С. 170–171.
17. Скакуш О. Ф. Вказ. твір. — С. 335.
18. Давид Р. Основные правовые системы современности. — М.: Прогресс, 1988. — С. 128–130, 326–328; Марченко М. П. Основные источники англосаксонского права: понятие, прецедент. — 1999. — С. 30; Марченко М. Н. Источники романо-германского права: понятие, виды, классификация. — 2000. — С. 22.
19. Скакуш О. Ф. Вказ. твір. — С. 336.
20. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 із змінами і доповненнями, внесеними указами Президента України від 10 вересня 1998 р. № 1000/98, від 21 вересня 1998 р. № 1048/98 та від 9 січня 1999 р. № 5/99 // Урядовий кур'єр. — 1998. — 25 лип., 24 верес.

УДК 351.851:378.12:331.108.43

Б. А. Пережнюк

*кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету
державного управління та міжнародно-правових відносин ОНЮА*

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ АТЕСТАЦІЄЮ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Для державної системи управління наукою характерною є наявність єдиної загальнодержавної системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх кваліфікована атестація Вищою атестаційною комісією України.

Вища атестаційна комісія України (ВАК України) є центральним органом виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів України.

ВАК України реалізовує державну політику в галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. ВАК України діє на підставі Положення «Про Вищу атестаційну комісію України», затвердженого Указом Президента України від 25 лютого 1999 року [1].

ВАК України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення за-

конодавства і в установленому порядку вносить їх на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень ВАК України організовує виконання актів законодавства, здійснює контроль за їх реалізацією.

Основним завданням ВАК України є:

- формування та забезпечення функціонування системи атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- участь у формуванні та реалізації, разом з іншими центральними органами виконавчої влади, державної політики щодо перспектив розвитку науки і техніки, кадрового потенціалу країни з урахуванням світового рівня науково-технічного прогресу;
- забезпечення єдності вимог до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів, вченого звання старшого наукового співробітника;
- координація діяльності органів виконавчої влади і керівництво роботою науково-дослідних (науково-технічних) установ та вищих навчальних закладів у галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- проведення атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- керівництво роботою з присудженням наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника;
- розвиток міжнародного співробітництва в галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

ВАК України відповідно до покладених на неї завдань:

1) формує в установленому порядку мережу спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук у вищих навчальних закладах, науково-дослідних (науково-технічних) установах та інших організаціях, що проводять наукові та науково-технічні дослідження, затверджує персональний склад зазначених рад і перелік спеціальностей, за якими ці ради можуть проводити захист дисертацій, присуджувати наукові ступені;

2) організовує і проводить періодичну атестацію спеціалізованих вчених рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ, інших організацій, що проводять наукові та науково-технічні дослідження (далі — спеціалізовані вчені ради);

3) отримує звіти про роботу спеціалізованих вчених рад, припиняє або обмежує, в установленому порядку, їхню діяльність;

4) формує мережу експертних рад і за їхньою участю проводить експертизу дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук і атестаційних справ, які надходять із спеціалізованих вчених рад та вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ, періодично проводить оновлення складу експертних рад;

5) затверджує за погодженням з Міністерством освіти і науки України перелік спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття

наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань;

6) розробляє і затверджує вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, вченого звання старшого наукового співробітника;

7) аналізує разом із зацікавленими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади актуальність дисертаційних досліджень з урахуванням вимог науково-технічного та суспільного прогресу, розробляє відповідні рекомендації для керівників вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ та спеціалізованих вчених рад;

8) надсилає, в разі потреби, до відповідних спеціалізованих вчених рад та вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, атестаційні справи на додаткову експертизу для визначення їх відповідності встановленим вимогам;

9) видає в установленому порядку дипломи кандидата наук і доктора наук;

10) присвоює на підставі рішень вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ вчене звання старшого наукового співробітника і видає в установленому порядку атестати старшого наукового співробітника;

11) скасовує рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук у разі порушення цими радами встановленого порядку присудження наукових ступенів;

12) позбавляє в установленому порядку наукових і науково-педагогічних працівників наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, вченого звання старшого наукового співробітника;

13) розробляє і подає на затвердження Кабінету Міністрів України проект порядку присудження наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, розглядає пропозиції щодо удосконалення порядку атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

14) разом із зацікавленими державними установами та організаціями організовує роботу, пов'язану з установленням еквівалентності дійсних в Україні документів, що засвідчують присудження наукових ступенів, аналогічних документам, виданим органами атестації інших держав;

15) вирішує, в установленому порядку, питання нострифікації (визнання) в Україні документів, що засвідчують присудження наукових ступенів, виданих відповідними органами інших держав;

16) розглядає апеляції на рішення спеціалізованих вчених рад щодо присудження (неприсудження) наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, а також вчених (науково-технічних) рад вищих навчальних закладів, науково-дослідних (науково-технічних) установ щодо присвоєння (неприсвоєння) вченого звання старшого наукового співробітника;

17) забезпечує, в межах своїх повноважень, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її забезпеченням;

18) бере участь у роботі міжнародних організацій, конгресів та конференцій, проводить наради, семінари та інші заходи з питань атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

19) аналізує стан розвитку мережі аспірантури і докторантури, рівень забезпеченості держави науковими і науково-педагогічними кадрами вищої кваліфікації;

20) створює банки даних наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

21) забезпечує видання інформаційних матеріалів з питань атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

22) надає платні послуги в галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України;

23) здійснює інші повноваження, необхідні для виконання покладених на неї завдань.

ВАК України має право:

– скликати міжвідомчі наради з питань, що належать до її компетенції;

– представляти Кабінет Міністрів України, за його дорученням, у міжнародних організаціях під час підписання міжнародних договорів України з питань нострифікації (визнання) документів, які засвідчують присудження наукових ступенів, співробітництво в галузі атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

– одержувати в установленому законодавством порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, а від органів державної статистики — статистичні дані (безоплатно), необхідні для виконання покладених на неї завдань;

– утворювати, в межах своїх повноважень, організації, діяльність яких спрямована на реалізацію її основних завдань, виступати в установленому законодавством порядку засновником таких організацій.

ВАК України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє з центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, а також відповідними органами інших держав.

ВАК України, в межах своїх повноважень, на основі та на виконання законодавства, видає накази, організовує та контролює їх виконання.

Нормативно-правові акти ВАК України підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

ВАК України очолює голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади в установленому порядку Президент України.

Голова ВАК України має заступників. Заступники голови ВАК України, вчений секретар ВАК України призначаються на посаду та звільняються з посади відповідно до законодавства.

Голова ВАК України несе персональну відповідальність перед Президентом України та Кабінетом Міністрів України за виконання покладених на ВАК України завдань і здійснення нею своїх функцій, розподіляє обов'язки між заступниками і вченим секретарем, визначає ступінь відповідальності заступників, вченого секретаря, керівників структурних підрозділів ВАК України.

Для розгляду найважливіших питань розвитку галузі, обговорення напрямів діяльності ВАК України, оперативного та узгодженого вирішення питань, що належать до компетенції ВАК України, утворюється президія ВАК України. До складу президії входять голова ВАК України, його заступники та вчений секретар ВАК України за посадами, керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також провідні вчені — представники державних академій наук і державних вищих навчальних закладів. Склад президії затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням голови ВАК України строком на 3 роки.

Президія ВАК України розглядає і затверджує атестаційні висновки щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук і доктора наук, приймає рішення про видачу дипломів кандидата наук і доктора наук, а також рішення про видачу атестатів старшого наукового співробітника.

Засідання президії ВАК України вважається правомочним, якщо на ньому присутні не менш як дві третини її складу. Рішення президії ВАК України приймаються відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні, та проводяться в життя наказами ВАК України.

У ВАК України можуть утворюватися інші дорадчі та консультативні органи. Склад і положення про ці органи затверджує голова ВАК України.

Спеціалізовані вчені ради — основна ланка в системі атестації наукових кадрів вищої кваліфікації — створюються та діють під керівництвом ВАК України у відомих своїми науковими досягненнями наукових установах, вищих навчальних закладах III — IV рівнів акредитації та інших організаціях, що проводять фундаментальні та прикладні наукові дослідження, мають високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення для підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, за клопотанням центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук, Академії медичних наук, Української академії аграрних наук, Академії педагогічних наук, Академії правових наук, Академії мистецтв залежно від підпорядкування. Діють спеціалізовані вчені ради на підставі Положення «Про спеціалізовані вчені ради», запровадженого наказом ВАК України від 14 липня 1997 р. № 448, зі змінами та доповненнями, внесеними наказом ВАК України від 21 січня 2000 р. № 36 [2].

Експертна рада — дорадчий орган Вищої атестаційної комісії України, який разом з атестаційними відділами ВАК здійснює контроль за науковим рівнем дисертацій, науковою та практичною цінністю, роботою спеціалізованих вчених рад, готує і подає на розгляд президії ВАК проекти атестаційних висновків щодо присудження наукового ступеня чи присвоєння вченого звання. Діє експертна рада ВАК України на підставі «Положення про експертну раду Вищої атестаційної комісії України», затвердженого наказом ВАК України від 14 лип-

ня 1997 р. № 448, із змінами та доповненнями, внесеними наказом ВАК України від 21 січня 2000 р. № 36 [3].

Експертна рада забезпечує єдність вимог при атестації здобувачів наукових ступенів і вчених звань на основі дотримання вимог «Положення про Вищу атестаційну комісію України», «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», а також Положення про неї.

Експертна рада відповідає за об'єктивність та повноту аргументації підготовлених нею проектів атестаційних висновків щодо відповідності дисертаційних робіт вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» та рівня загальнонаукової та професійної підготовки здобувачів.

Експертна рада формується з провідних учених певної галузі наук, працює під контролем атестаційних відділів ВАК і є відповідальною перед керівництвом ВАК за виконання покладених на неї завдань.

У складі експертної ради за рішенням президії ВАК можуть створюватися секції з відповідних спеціальностей.

Діяльність ВАК значною мірою сприяла розвитку системи підготовки наукових кадрів в Україні й підвищенню якості цієї підготовки.

Суттєві зміни, що відбуваються в нашому суспільстві в сучасних умовах, викликають необхідність проведення реформування всієї системи підготовки і атестації наукових і науково-педагогічних кадрів. З'явилися нові вимоги до змісту та форми цього процесу. Обговорення проекту закону «Про атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації» у Верховній Раді України викликало увагу до проблеми місця та ролі Вищої атестаційної комісії у складному процесі підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації — кандидатів і докторів наук [4].

Слід підтримати думку С. В. Ківалова про те, що вдосконалення всієї системи атестації наукових кадрів, сприяння підвищенню її ефективності не має проходити за рахунок спрощення, зниження вимог чи обмеження повноважень окремих структурних компонентів. Усе, що виправдало себе, необхідно зберегти. Позитивні тенденції, підвищення якості, якими визначається атестаційний процес сьогодні, мають знаходити підтримку і розуміння в широких наукових колах нашої держави [5].

Таким чином, можна вважати, що за ВАК України в сучасних умовах збережеться провідна роль в регулюванні багатопланових відносин галузі державної атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Діяльність ВАК сприятиме підвищенню професійного рівня наукових кадрів і допоможе координації роботи в цій сфері в масштабах України, створить відповідні принципи інтеграції нашої держави у світовий простір.

Цікавих висновків науково-юридичного аналізу стану законодавчого та нормативно-правового регулювання у сфері підготовки та державної атестації наукових кадрів дійшов А. О. Селіванов. На його думку, в Україні на законодавчому та підзаконному рівнях нормативно-правового регулювання:

– визначено основні напрями державної політики у сфері підготовки та державної атестації наукових кадрів;

- проведено, в межах Концепції адміністративної реформи, інтеграцію функціональних структур державного управління наукою і освітою в Україні;
- визначено правові основи підготовки наукових кадрів, зокрема у формі аспірантури та докторантури;
- розроблено правову базу державної атестації наукових кадрів;
- законодавчо закріплено наукові ступені та вчені звання, визначено порядок їх присудження і присвоєння та процедуру організації цієї роботи у спеціалізованих вчених радах і вчених радах вищих навчальних закладів і наукових установ;
- окреслено правові основи підвищення кваліфікації та атестації наукових працівників;
- створено систему органів державного управління, здатну забезпечити ефективну реалізацію державної політики у сфері підготовки та атестації наукових кадрів [6].

Слід підтримати його пропозицію, що в багатьох аспектах законодавче та нормативно-правове регулювання у сфері підготовки та державної атестації наукових кадрів потребує вдосконалення і має розвиватися за такими пріоритетними напрямками:

- забезпечення проголошеного Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» принципу свободи наукової та науково-технічної творчості, що передбачає розширення компетенції спеціалізованих вчених рад для остаточного вирішення питань присудження наукових ступенів;
- створення правових передумов для підвищення престижу наукової та науково-технічної діяльності та забезпечення зацікавленості (у тому числі матеріальної) громадян України до участі в науковій діяльності, заохочення наукової молоді, що передбачає розробку законодавчої основи для проведення реформи кадрового заміщення посад в державному апараті особами, які досягли результатів в науковій діяльності, отримали державну оцінку її результативності й здатні обіймати посади вищих категорій на державній службі;
- створення правових механізмів переатестації та нострифікації документів про наукові ступені та вчені звання;
- нормативного закріплення правових та економічних механізмів ефективного підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних кадрів та об'єктивної системи їх атестації.

З цією метою А. О. Селіванов пропонує розробити та прийняти такі законодавчі акти: Закон України «Про державну підтримку вчених-дослідників», Закон України «Про нострифікацію документів про наукові ступені та вчені звання», а також розробити та внести відповідні зміни та доповнення до Законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»; чинних підзаконних нормативно-правових актів, зокрема Постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 «Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», Постанови Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 року № 644 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», Постанови

Кабінету Міністрів України від 13 серпня 1999 року № 1475 «Про затвердження Положення про атестацію наукових працівників» тощо [7].

На наш погляд, питання вдосконалення системи атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації мають знайти відбиття в «Національній доктрині розвитку української науки», яку слід прийняти з урахуванням думок вітчизняної наукової громадськості, а також зарубіжного досвіду регулювання цим процесом.

Література

1. Бюлетень ВАК України. — 1999. — № 2. — С. 10-14.
2. Там само. — 2000. — № 1. — С. 7-16.
3. Там само. — С. 19-21.
4. Докладніше див.: Кивалов С. Бриліант науки весьма деликатный // *Голос України*. — 2001. — 27 февр.; Ошкарцов С. ВАК пужається в атестації // *Зеркало педели*. — 2002. — 25 мая; Яцков В. Учений і влада. Діагноз маршосластва. Про роль учених у владних структурах і розвитку суспільства // *Віче*. — 2002. — № 3. — С. 60-64; Попович О. Феномен бюрократії у контексті науково-технічного та інноваційного розвитку // *Вісник ІАІП України*. — 2003. — № 6. — С. 45 та ін.
5. Кивалов С. Вказ. твір.
6. Селіванов А.О. Наука і закон. Перший досвід системного аналізу законодавства у сфері науки і науково-технічної діяльності. — К.: ЛОГОС, 2003. — С. 70.
7. Там само. — С. 70-71.

УДК 342.726-053.81

В. М. Панасюк

асистентка кафедри конституційного права ОНЮА

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ВІДНОСИН В СФЕРІ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сучасна епоха характеризується особливим загостренням проблеми зміни поколінь. Молодь це та група, яка переймаючи досвід старших поколінь покликана стати рушійною силою суспільного прогресу. Саме молоде покоління є потенційним активним носієм всіх соціальних функцій. Тому залучення молоді до активного і продуктивного суспільного життя — запорука майбутнього прогресу.

Все це вимагає певних змін у ставленні до молоді (не тотальний патерналізм, а скоріш за все створення умов для соціалізації молодих громадян).

Протягом кількох десятків років молодіжна політика в СРСР формувалася і реалізовувалася передусім як патерналістська, яка характеризувалася відсутністю у людини відповідальності не лише за долю суспільства в цілому, але й за власне життя. Це, безумовно, породжувало невдоволення, апатію, песимізм, відчуження молоді у всіх сферах життя.

Тотальний патерналізм, який дістався у спадок від колишньої адміністративно-командної системи, наклав свій відбиток на суспільну свідомість, і сьо-